

БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ГАЛУЗІ РОСЛИНИЦТВА

У статті відображені рівень та напрями бюджетного фінансування галузі рослинництва, внесені пропозиції щодо його вдосконалення.

Постановка проблеми

У системі державного регулювання територіального розвитку однаково важливими є і податкові надходження до бюджету (доходи), і бюджетне фінансування (витрати). Проте це не означає, що їх регулююча роль однакова. Податки спрямовані в основному на регулювання власної фінансової бази господарюючих суб'єктів (через податкові пільги, санкції та інші регулятори) і, відповідно, впливають на величину тих фінансових ресурсів, що залишаються у розпорядженні відповідних сільськогосподарських підприємств. Бюджетне фінансування, що здійснюється в різних формах, виконує іншу роль – збільшує фінансові можливості як окремих суб'єктів господарювання, так і регіонів за рахунок залучення бюджетних засобів. Воно стимулює розвиток окремих виробництв того чи іншого регіону, створює умови для виникнення та впровадження новинок науково-технічного прогресу, сприяє вирівнюванню територіальних диспропорцій.

Вивченням питань бюджетної системи, дослідженням основних методів і принципів фінансування, побудовою моделей в Україні займалися вчені Василик О.Д., Янків М.Д., Базилевич В.Д., Пасічник Ю.В., Юрій С.І., Дерев'яненко І.М., Лаврук В.В.

Питання бюджетного фінансування є актуальними і вимагають подальшого вирішення.

Метою нашого дослідження було проведення аналізу бюджетного фінансування та розподілу фінансової підтримки галузі рослинництва, виявлення форм бюджетного регулювання, які більш допустимі для ведення агропромислового виробництва.

Об'єктом дослідження є система бюджетного фінансування, зокрема фінансування галузі рослинництва Житомирської області.

Результати дослідження

Діюча система бюджетного фінансування як сільського господарства в цілому, так і галузі рослинництва зокрема, ґрунтується на наступних фундаментальних принципах. **По-перше**, уся система бюджетної підтримки впливає з того, що сільськогосподарські товаровиробники працюють на умовах самофінансування, і конкретні заходи щодо їх підтримки є додатковими в забезпеченні нормальних економічних умов господарювання. **По-друге**, субсидії, дотації, пільги й інші регулюючі важелі та інструменти повинні орієнтувати товаровиробників на більш ефективне господарювання і їх застосування повинно бути чітко диференційованим. Загалом система бюджетного фінансування і підтримки повинна базуватися на цільовому програмному підході з тим, щоб враховувати регіональні особливості й умови, стимулювати більш пріоритетні напрями розвитку виробництва, формування нових організаційно-правових форм господарювання і не допустити непродуктивних витрат та підтримки неефективно працюючих господарств та явних банкрутів.

Останнім часом політика щодо бюджетної підтримки АПК була спрямована на цільове адресне фінансування окремих виробництв та стимулювання кредитування сільськогосподарських товаровиробників комерційними банками шляхом часткової компенсації кредитних ставок (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка бюджетного фінансування аграрної сфери України за роками, млн. грн.*

Показники	Роки			Відхилення, (+,-)
	2000	2003	2004	
1. Бюджетне фінансування аграрної сфери, всього	528,0	1947,0	2691,0	+2163,0
2. Цільова бюджетна підтримка аграрного виробництва	199,0	800,0	1043,0	+844,0
3. Здешевлення короткострокових кредитів	50,0	325,5	100,0	+50,0

* За інформацією Міністерства аграрної політики України

Розробка та реалізація цільових комплексних програм дозволяє забезпечити населення відповідними стратегічними продуктами. Так, з 2001 року постійно збільшуються обсяги фінансування програм щодо підтримки вирощування зернових та олійних культур, цукрових буряків, продукції

хмелярства та льонарства. Витрати на фінансування державних цільових програм у 2004 році склали 1043,0 млн. грн., або 32,8 % усіх витрат державних і місцевих бюджетів. У 2000 році цей показник складав 25,2 %. Здійснення таких програм приносить вагому користь для сільськогосподарського виробництва (табл. 1).

Значні асигнування здійснюються бюджетом на фінансування селекції в рослинництві, погашення комерційних кредитів, пільгове кредитування. Розглянемо обсяги основних напрямків фінансової підтримки детальніше.

Із загального фонду державного бюджету на створення і забезпечення страхового запасу сортового та гібридного насіння було виділено 10 млн. грн. Крім того, додатково виділено 25 млн. грн. на формування державного резервного насінневого фонду (Постанова Кабінету Міністрів України № 923 від 19.06. 2003 р.), що в деякій мірі покращило стан справ у насінництві.

Відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики України, Міністерства фінансів України від 2 липня 2003 року № 212/427 "Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів відповідно до законодавства" розмір компенсації становив для сільськогосподарських підприємств 10 % річних за кредитами у національній валюті, та 7 % річних – в іноземній валюті. Для інших підприємств АПК розмір компенсації становив 7 % у національній валюті та 5 % в іноземній. Незважаючи на відсутність обмежень щодо валюти кредитування, 97 % кредитів обслуговувались саме у національній валюті під 21 % річних. Спочатку у Державному бюджеті 2003 р. на здешевлення кредитів було передбачено 75 млн. грн, а згодом цю суму було збільшено на 27,7 млн. грн (табл. 3).

Спрямування додаткових коштів на здешевлення кредитів було вимушеним заходом для підтримки тих позичальників, які постраждали від стихійного лиха у 2003 р. Для цього були внесені відповідні зміни до Державного бюджету з асигнуванням додатково у розмірі 30 млн. грн. – на здешевлення кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, які постраждали внаслідок несприятливих погодних умов зимівлі озимих зернових у 2003 р¹, та 206 млн. грн – на подолання наслідків стихійного лиха 2003 р. (з них 112 млн. грн – на здешевлення пролонгованих кредитів², а 94 млн. грн. – на здешевлення кредитів, які були видані для посіву озимих під урожай 2004 р).

¹Відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики України, Міністерства фінансів України від 29 квітня 2003 року № 123/341 "Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на надання допомоги сільськогосподарським товаровиробникам, які постраждали внаслідок несприятливих погодних умов зимівлі озимих зернових культур у 2003 році"

²До листопада 2004 року

Відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики України, Міністерства фінансів України від 10 липня 2003 року № 227 "Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на здійснення фінансової підтримки суб'єктів агропромислового комплексу всіх форм власності та господарювання через механізм здешевлення кредитів" розмір компенсації становив 16 % річних (табл. 1).

Цей захід запроваджувався лише у тому випадку, якщо банки не здійснювали заходи щодо банкрутства сільськогосподарських товаровиробників, а також для кредитів, що надавалися за ставкою не вище, ніж 21 % річних за пролонгованими кредитами та 18 % – за кредитами для фінансування витрат під урожай 2004 р.

У 2003 р. через необхідність фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, що постраждали внаслідок стихійного лиха, були збільшені бюджетні витрати на сільськогосподарські програми. Так, в зерновий сектор надійшло додатково 800 млн. грн. за різними програмами для подолання наслідків стихійного лиха через погану перезимівлю озимини, загибелі яровини та 400 млн. грн. було виділено для забезпечення продовольчої безпеки на 2004 рік (табл.2.)

31 березня 2003 р. Кабінетом Міністрів України прийнята Постанова № 410 "Про надання допомоги сільськогосподарським товаровиробникам, які постраждали внаслідок несприятливих погодних умов зимівлі озимих зернових культур у 2003 році", згідно з якою кошти державного бюджету в сумі 20 млн. грн. були спрямовані сільськогосподарським товаровиробникам через механізм здешевлення кредитів комерційних банків для кредитування власних поточних виробничих витрат, пов'язаних виключно із пересівом озимих зернових культур – на закупівлю насіння, мінеральних добрив, засобів захисту рослин (табл. 2).

Таблиця 2. Додаткові бюджетні програми, прийняті у зв'язку зі стихійним лихом та для забезпечення продовольчої безпеки держави

Назва програми	Сума коштів, млн. грн.
Допомога внаслідок несприятливих погодних умов зимівлі озимих зернових (Міністерство аграрної політики, Міністерство фінансів № 123/34 від 29.04.2003 р)	20
Здійснення заходів з подолання наслідків стихійного лиха в сільському господарстві (Постанова Кабінету Міністрів України № 923 від 19.06.2003 р)	356
Компенсація за посіяне зерно (Постанова Кабінету Міністрів України № 1589 від 08.10.2003 р)	360
Для закупівлі зерна в держрезерв (Постанова Верховної Ради України № 1191 від 28.09.2003 р)	400

Зважаючи на значну втрату озимини і яровини та погані перспективи врожаю пшениці у 2003 р. в травні до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" були внесені певні зміни. Державні програми фінансування АПК доповнено програмою "Здійснення заходів з подолання

наслідків стихійного лиха в сільському господарстві та розвитку аграрного ринку” у розмірі 356 млн. грн. З цієї суми 70 % було використано на фінансову підтримку через механізм здешевлення кредитів.

В липні на цю програму додатково було виділено 360 млн. грн. У зв'язку з дефіцитом насіння та збільшенням цін на нього ці кошти були спрямовані на компенсацію сільськогосподарським товаровиробникам вартості насіння зернових культур (пшениці, жита, ячменю) під урожай 2004 року. Виплати здійснювались пропорційно фактичній площі сходів озимих восени 2003 р. Право на компенсацію мали всі сільськогосподарські товаровиробники незалежно від форми власності, проте їх перелік визначався відповідною комісією при районних держадміністраціях. Так, наприклад, на Житомирську область в рамках дії даної програми з Державного бюджету було виділено 10907,6 тис. грн (табл. 3).

Таблиця 3. Бюджетна підтримка виробництва продукції рослинництва Житомирської області*, млн. грн

Показник бюджетної підтримки	2003 р	2004 р
1. Фінансова підтримка, всього	18762,8	24204,1
у т.ч.:		
- виробництва продукції льонарства	2560,5	3395,2
- виробництва продукції хмелярства	8230,1	6171,3
- посіву ярих зернових культур		10907,6
- підприємств, що знаходяться в складних кліматичних умовах	3985,0	3730,0
2. Здешевлення кредитів, всього	3987,2	4766,3
у т.ч.:		
- короткострокових	2554,6	3023,7
- довгострокових	1432,6	1742,6

* Дані Головного управління сільського господарства Житомирської області

Висновки

Однією з особливостей сільськогосподарського виробництва є те, що рівень його розвитку у регіонах з об'єктивних причин тривалий час буде різним. Тому повинні бути різними й підходи до формування бюджетних коштів. Ця особливість сільгоспвиробництва врахована законодавчою і виконавчою гілками влади, передусім через фінансування діяльності господарств, що знаходяться в особливо складних кліматичних умовах. Спостерігається стійка тенденція до зменшення обсягів державної підтримки цих господарств, що не може не викликати занепокоєння у товаровиробників.

Проте найбільш активними і добровільними формами бюджетного регулювання, на нашу думку, все таки покликані стати сільськогосподарські регіональні програми, які пов'язані з розробкою систем ведення агропромислового виробництва. Як свідчить світова практика, програми можуть слугувати ефективним засобом формування і здійснення загальної

стратегії аграрної політики і її конкретизації стосовно головних галузей і регіонів.

Для підвищення заінтересованості і відповідальності за кінцеві результати варто запровадити змішане фінансування, де б власні кошти учасників програм становили не менше половини загального обсягу вкладень. Фінансування з бюджету за таким принципом дасть змогу спрямувати фінансові ресурси на вирішення актуальних завдань з максимальним очікуваним ефектом.

Перспективи подальших досліджень

Пріоритети фінансової підтримки слід переносити на первинну ланку с.-г. виробництва – приватного товаровиробника, з максимальним залученням до товарного виробництва наявних реструктурованих агроформувань. Тому очевидною стає необхідність дослідження регіональної складової у процесі розробки політики фінансової підтримки АПК.

Література

1. Аграрний сектор економіки України у 2003 році. Актуальні питання аграрної політики: Збірник робіт 2003–2004 рр./ За ред. Пугачова М. І., Артюшина В. І., Василенка Ю. В., Дем'янчука В. В. та ін. – К., 2004.
 2. Папуніцька Н. В. Значення державного бюджету у фінансуванні сільськогосподарського виробництва. / Збірник наукових праць. Вип. 12, том 2. – Кам'янець-Подільський, 2004.
 3. Сільський час № 15 (494) від 3 березня 2004 р.
-